

*Зелениця І. А., здобувач другого рівня вищої освіти,
Мацішина І. В., д-р політ. наук, професор,
професор кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У тезах розглянуто особливості сталого розвитку малого бізнесу в умовах післявоєнного відновлення України. Визначено поняття «сталий розвиток» та «сталий розвиток малого бізнесу». Проаналізовано зміст і завдання Стратегії відновлення сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року. Виокремлено пріоритетні напрями Стратегії МСП. Приділено увагу ролі європейської інтеграції України та механізму фінансової підтримки Ukraine Facility. Показано, що державна політика підтримки бізнесу реалізується через державні програми «Доступні кредити 5–7–9 %» та «єРобота». Розкрито значення регіональних програм розвитку малого підприємництва. Наголошено на важливості корпоративної соціальної відповідальності малого бізнесу. Обґрунтовано, що стратегія сталого розвитку малого бізнесу в умовах післявоєнного відновлення України має забезпечувати синергію між владою, бізнесом і суспільством.

Ключові слова: сталий розвиток, малий бізнес, післявоєнне відновлення, державна підтримка, євроінтеграція, Ukraine Facility, Стратегія МСП, корпоративна соціальна відповідальність.

Після повномасштабного вторгнення РФ перед Україною постало завдання історичного масштабу – збереження державності та відновлення національної економіки. У цьому процесі малий бізнес посідає стратегічне місце, адже саме він є основою зайнятості населення, джерелом інновацій, формування місцевих бюджетів і підтримки соціальної стабільності. Сьогодні розвиток малого бізнесу потребує не ситуативної допомоги, а системного, стратегічного підходу, спрямованого на створення умов для сталого зростання, підвищення конкурентоспроможності та інтеграції у європейський економічний простір.

Загальне поняття «сталий розвиток» поєднує три взаємопов'язані компоненти – економічну ефективність, соціальну відповідальність та екологічну безпечність діяльності бізнесу. Це не лише прагнення до зростання прибутковості, а насамперед довгострокова здатність бізнесу функціонувати в умовах невизначеності, забезпечуючи зайнятість населення, раціональне використання ресурсів і позитивний вплив на громади. В умовах післявоєнного відновлення сфера бізнесу потребуватиме адаптаційних стратегій, спрямованих на забезпечення стійкості та ефективності процесу відновлення. Проте у різних контекстах його впровадження стане економічне, соціальне та екологічне зростання може інтерпретуватися з погляду розвитку країни, сфери бізнесу або окремого підприємства. Зокрема, автори К. Харченко, С. Остапенко, Л. Остапенко вважають, що сутність сталого розвитку варто розглядати з погляду суспільних зобов'язань, що мають бути спрямовані на забезпечення збереження життя та добробуту населення, а також на формування можливостей для життя наступних поколінь у комфортному, чистому і здоровому середовищі [3, с. 114–121]. У статті А. Гречко та О. Очеретяна

загально визнане поняття «сталого розвитку» доповнюється метою такого розвитку, що спрямована на забезпечення конкурентоспроможності економіки, продуктивності зайнятості та здорового навколишнього середовища [1, с. 37–41]. У статті О. Кузьміна, сталий розвиток охарактеризовано як динамічний процес змін, за якого інституційні трансформації, напрями капіталовкладень, обсяги видобутку ресурсів і напрями технологічного розвитку відповідають актуальним і майбутнім потребам [2, с. 13–21]. Отже, сталий розвиток спрямований на збереження стійкості суспільства та підприємницького сектору, а також ефективності у реалізації відповідних заходів щодо економічного, соціального та екологічного зростання для підвищення суспільного добробуту та природного середовища. А сталий розвиток малого бізнесу є практичною стратегією державного та підприємницького рівня, що має забезпечити відновлення економіки, інтеграцію України у європейський простір та формування нової моделі зростання, заснованої на інноваційності, відповідальності й партнерстві.

У період післявоєнного відновлення малий бізнес постане перед низкою масштабних викликів, зокрема із втратою виробничих потужностей, дефіцитом фінансових ресурсів, міграцією робочої сили, розривом логістичних ланцюгів. За таких умов важливого значення для перспектив розвитку малого бізнесу набуває європейська інтеграція України, яка відкриває нові можливості для модернізації, доступу до інвестицій та зміцнення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Як зазначається на електронному ресурсі Європейської Комісії: «Щоб допомогти Україні у її зусиллях із відновлення, реконструкції та модернізації...», Європейська Комісія затвердила механізм фінансової допомоги Україні від Європейського Союзу «Ukraine Facility» та план його реалізації [4; 6]. У статті «Механізм для України», розміщеної на електронному ресурсі Європейської Комісії, наголошується, що «це спеціалізований інструмент, який буде сприяти наданню Європейським Союзом до 50 млрд євро стабільної та передбачуваної фінансової підтримки Україні упродовж 2024–2027 років» [4], зокрема і у сфері розвитку малого бізнесу. Завдяки проведенню економічних реформ та реалізації Плану «Ukraine Facility» малий бізнес в Україні отримає доступ до пільгового фінансування для відновлення та розвитку підприємств, технічної допомоги для адаптації до європейських стандартів та підвищення конкурентоспроможності, розширення ринків збуту через інтеграцію в європейські економічні процеси.

Також важливу роль у післявоєнному періоді розвитку малого бізнесу відіграє державна політика, яка має забезпечити сприятливі умови для ведення бізнесу. Відповідно до інформації, оприлюдненої на офіційному електронному ресурсі Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, «відповіддю на запит бізнесу щодо відновлення та зростання стала ініціатива з формування спільного (влади та бізнесу) бачення шляхів подолання викликів у вигляді Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року (далі – Стратегія МСП), яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821. Одночасно було затверджено Операційний план заходів із реалізації Стратегії МСП на 2024–2027 роки, який визначає конкретні кроки з її впровадження» [5]. Мета Стратегії МСП полягає в «удосконаленні державної політики

у сфері розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва як ключового сектору вітчизняної економіки в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, шляхом створення умов для сталого розвитку, формування доданої вартості та цифрової трансформації, полегшення доступу до фінансування, підтримки зростання суб'єктів малого і середнього підприємництва на внутрішньому та зовнішньому ринку, зокрема на внутрішньому ринку ЄС» [5]. Стратегія МСП визначає чотири стратегічні цілі:

1. «Відновлення та полегшення процесу ведення бізнесу» [5] шляхом доступу до фінансових ресурсів (державні програми «Доступні кредити 5–7–9 %» та «Робота»).

2. Послідовне «удосконалення регуляторного середовища та дерегуляція» [5], спрямовані на мінімізацію бюрократичних бар'єрів і формування сприятливого інституційного простору для активізації підприємницьких ініціатив.

3. Підтримка ефективності виробництва та екологічної стійкості у вигляді «сприяння інноваційному розвитку, цифровій трансформації та «зеленому переходу» [5] та розвитку «людського капіталу та культури підприємництва» [5] (через підтримку реінтеграції кадрів, навчання та формування підприємницької культури).

4. Розширення зовнішніх ринків у вигляді «посилення конкурентоспроможності та зростання експорту» [5] з акцентом на євроінтеграцію.

Реалізація Стратегії МСП сприятиме економічному зростанню, зміцненню позицій малого бізнесу в країнах Європи та формуванню потужної й конкурентоспроможної держави.

Зважаючи на проаналізовану інформацію, можна зробити висновок, що Стратегія сталого розвитку малого бізнесу ґрунтується на трьох рівнях, а саме: державна підтримка, регіональний розвиток та корпоративна відповідальність бізнесу.

Держава приділяє особливу увагу створенню сприятливих умов для розвитку та функціонування малого бізнесу, поєднуючи податкові, фінансові та регуляторні інструменти підтримки. Запроваджуються спрощені процедури реєстрації бізнесу, зокрема через електронні сервіси на порталі «Дія.Бізнес», скорочуються дозвільні та ліцензійні вимоги. Податкова політика держави спрямована на стимулювання легальної підприємницької діяльності. Зберігається спрощена система оподаткування для мікро- та малого бізнесу, удосконалюється механізм подання звітності в електронній формі, а також розширюється можливість участі малого бізнесу у державних закупівлях. Із метою поліпшення доступу малого бізнесу до фінансових ресурсів реалізується низка програм державної та міжнародної підтримки.

Згідно з інформацією, оприлюдненої на офіційному електронному ресурсі Фонду розвитку підприємництва, «державна програма “Доступні кредити 5–7–9 %”» (далі – Програма) була ініційована Президентом і Урядом України. Умови, критерії та механізм реалізації Програми визначаються Порядком надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємства, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. У 2022–2024 роках Програмою було передбачено такі можливі компенсаційні відсоткові ставки: 0 %, 3 %, 5 %, 7 %, 9 %, 13 % або 15 % річних. Розмір ставки

залежав від цілей кредитування та сегменту підприємства. Відповідно до даних звітності, протягом зазначеного періоду державною підтримкою за Програмою скористалися загалом 45 189 підприємств, які отримали кредити на загальну суму 268 043 млн гривень [8]. Відповідно до інформації, оприлюдненої на офіційному електронному ресурсі Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, «Урядовий проєкт “eРобота”», запроваджений із липня 2022 року передбачає грантові програми, спрямовані на стимулювання підприємницької діяльності та створення робочих місць». Із початку реалізації програми станом на 01.08.2025 фактично профінансовано 27 502 мікрогрантів на суму 6,6 млрд грн [5].

Регіональний рівень виступає платформою взаємодії між громадою та підприємцями, де вибудовується партнерство, засноване на довірі, спільній відповідальності й орієнтації на сталий розвиток. Саме тут формується та реалізується система місцевих програм підтримки малого бізнесу, спрямована на зміцнення економічного потенціалу територій. У Вінницькій області реалізується Регіональна програма розвитку малого та середнього підприємництва на 2021–2027 роки (далі – Регіональна програма МСП), яка затверджена рішенням 45 сесії обласної Ради 7 скликання від 24 вересня 2020 року № 978 [7].

Метою Регіональної програми МСП є «створення сприятливих умов для активізації підприємницької діяльності та поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення конкурентоспроможності малого і середнього підприємництва та підвищення його ролі у розв’язанні завдань соціально-економічного розвитку області, формування і впровадження ефективної державно-громадської системи його обслуговування, підтримки і захисту» [7].

Пріоритетними цілями реалізації Регіональної програми МСП є: створення сприятливого бізнес-середовища для розвитку бізнесу, розширення доступу МСП до фінансових ресурсів, ресурсне та інформаційне забезпечення, формування інфраструктури підтримки підприємництва та підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу бізнесу.

У межах реалізації Регіональної програми МСП проводяться заходи, які затверджені Планом реалізації заходів Регіональної програми МСП. Основні з них спрямовані на:

1) фінансову підтримку:

– надання часткового відшкодування відсотків за кредитами підприємцям області;

– надання грантів на започаткування бізнесу у межах конкурсу бізнес-планів для підприємців-початківців та Програми підтримки жінок-підприємниць, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб;

2) консультативно-інформаційну підтримку:

– проведення бізнес-форумів, тренінгів, семінарів для підприємців області;

– діяльність онлайн-платформи та гарячих ліній для підприємців;

3) розвиток інфраструктури підприємництва:

– створення індустріальних парків, бізнес-центрів, хабів;

– створення Центрів підтримки підприємництва в громадах області у межах реалізації проєкту Мінекономіки по створенню інфраструктури підтримки підприємництва в Центрах надання адміністративних послуг області;

- підтримка IT-рішень для ведення бізнесу.
- 4) промоцію продукції виробників області:
 - участь підприємців області у виставках, ярмарках, торгових місіях;
 - розвиток бренду «Зроблено на Вінниччині» та інші заходи.

Місцеві програми підтримки підприємництва є одними із важливих інструментів економічного зростання. Кожна громада, яка залучає ресурси у розвиток бізнес-середовища, фактично інвестує у власну стабільність і добробут. Малий бізнес в Україні дедалі частіше бере на себе соціальну місію, створює робочі місця, підтримує ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, долучається до відновлення соціальної інфраструктури. Такі ініціативи зміцнюють довіру в громадах і формують культуру взаємопідтримки та відповідальності. Інвестиції підприємців у розвиток місцевої інфраструктури свідчать про їхню громадянську зрілість і стають важливим чинником місцевого розвитку. Корпоративна відповідальність малого бізнесу формує соціальний капітал, підсилює економічну самодостатність громад і робить бізнес надійним партнером держави у відбудові країни. Отже, Стратегія сталого розвитку малого бізнесу в умовах післявоєнного відновлення України потребує не просто економічного відновлення, а нової економічної філософії, заснованої на сталому розвитку, інноваційності, соціальній відповідальності та партнерстві між державою, бізнесом і громадянами.

Список використаних джерел

1. Гречко А. В., Очеретяна О. В. Дослідження еволюції наукової думки в аспектах визначення сутності поняття «сталий розвиток підприємства». *Підприємництво та інновації*. 2020. № 15. С. 37–41.
2. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 5(1). С. 13–21.
3. Харченко К. С., Остапенко С. О., Остапенко Л. С. Принципи формування інноваційного архітектурного середовища. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2023. № 3. С. 114–121.
4. Ukraine Facility: підтримка України 2024–2027. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (дата звернення: 21.10.2025).
5. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року. *Міністерство економіки, довкілля та сільськогосподарства України*. URL: <https://surl.li/mktvxa> (дата звернення: 16.09.2025).
6. Програма підтримки економіки України від ЄС. План для реалізації Ukraine Facility 2024–2027 рр. *Ukraine Facility*. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2025).
7. Рішення 45 сесії обласної Ради 7 скликання від 24 вересня 2020 року № 978. Про затвердження, внесення змін та хід використання обласних програм. <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/program-reg-dev/1/20-978-2020.pdf> (дата звернення: 26.10.2025).
8. Єднання заради перемоги. Звіт про діяльність фонду розвитку підприємництва у 2022–2024 рр. URL: https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2025/06/report-UA_web.pdf (дата звернення: 11.10.2025).